

Albin Belar v Julijskih Alpah

Idejni oče našega edinega narodnega parka

Besedilo in Fotografije: Jože Andrej Mihelič

Triglavski narodni park, nedvomno najobsežnejši projekt, kar jih je doslej realiziralo slovensko varstvo narave, je edini narodni park v Sloveniji. Njegovemu nastajanju so v največji meri botrovali prav slovenski gorniki, kar je povsem logično, saj je za gorniško dejavnost prvobitna gorska narava neobhodna. Ta narava pa je v Julijskih Alpah zaradi tradicionalne, trajnostne rabe naravnih virov v preteklosti relativno dobro ohranjena pričakala čas liberalizacije v gospodarstvu. Današnjemu času primerno TNP buri duhove, buril pa jih je že v preteklosti in jih bo tudi v bodoče, ker prinaša zakonsko omejevanje in moralno držo zavestnega, ozaveščenega odpovedovanja, ki sta v gospodarstvu, običajno pa tudi v privatnem življenju neprijljubljena, čeprav smo vsi po vrsti zadovoljni, kadar lahko pijemo čisto in hladno studenčnico, dihamo svež gorski zrak in doživljamo neponovljivo naravno okolje, v gorah ali kjer koli drugje.

Komu se je porodila odlična zamisel, da so Julijske Alpe tisti reprezentančni, zanimivi del Slovenije, ki si zasluži posebno pozornost in varstvo? Kdaj se je to zgodilo?

V zgodovini nastajanja TNP je zapisano, da je idejni oče parka dr. Albin Belar, naravoslovec in seizmolog, ki je leta 1908 predlagal zavarovanje Doline Triglavskih jezer. V javnosti je o tem zanimivem, izjemno dejavnem slovenskem znanstveniku malo znanega.

Mladi Albin Belar v planinski opravi

Vsestranski znanstvenik in izumitelj

Albin Belar (1864–1939), doktor fizike, profesor kemije in naravoslovja, začetnik in ustanovitelj seizmologije na Slovenskem, je samo dve leti po rušilnem ljubljanskem potresu leta 1895 postavil prvo potresno opazovalnico v avstro-ogrski monarhiji. Opazovalnica je imela prostore v stavbi nekdanje realke na Vegovi ulici v Ljubljani, kjer je dr. Belar poučeval. Večina merilnih naprav je bila izdelana po njegovih načrtih. Nuja po določanju točnega časa za seizmološke meritve ga je »prisilila« v izumiteljsko delo tudi na področju radiofonije. V zameno za njegove patente mu je firma Telefunken namenila dokaj močno radijsko oddajno postajo, prvo v Sloveniji. S svojimi študenti je opravljal tudi meteorološke meritve. Da bi lahko po Sloveniji poslušali njegove vremenske in seizmološke napovedi, se je lotil še izdelovanja žepnih radijskih sprejemnikov.

Znameniti arhitekt Maks Fabiani, Belarjev prijatelj, ki je leto za njim hodil na realko, je po Belarjevem naročilu izdelal projekt velike seizmološke, meteorološke in radijske postaje, načrt palače, ki bi morala stati približno tam, kjer danes stoji naš parlament. Zaradi bližajoče se I. svetovne vojne je zamisel žal propadla.

Ljubljana je z Belarjem postala pomemben center svetovne seizmologije, saj je celih devet let

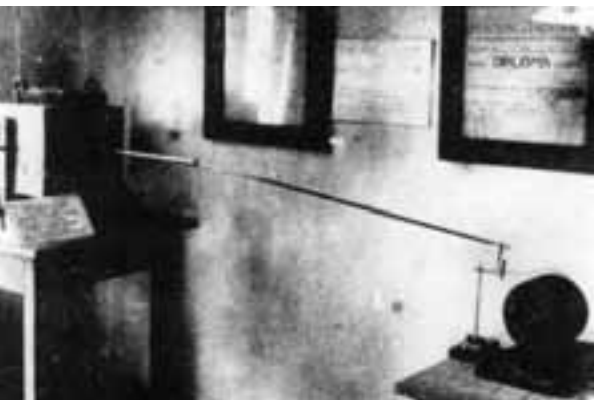
mesečno izdajal strokovno revijo »Die Erdbebenwarte«, najpomembnejšo svoje vrste v tedanji Evropi, v katero so pisali seizmologi z vsega sveta.

Povezavo njegovega dela v seizmologiji s pionirskim poslanstvom v varstvu narave na simboličen način predstavlja Belarjev najboljši seizmograf (kot smo omenili, jih je načrtoval sam), naprava za registracijo potresov, za katerega je dobil prvo nagrado na svetovni razstavi v Faenzi leta 1909. Ta znameniti potresomer se je imenoval Zlatorog. Kdo ve, morda je celo pravljica botrovala njegovi ideji o narodnem parku, gotovo pa je poznal tudi Hacquetov opis zajezerske pokrajine iz 18. stoletja.

Naravovarstvena prizadevanja

Belar je torej pomemben tudi kot pionir na področju varstva narave v Sloveniji. Zavzemal se je za zaščito Krasa in celo izdal priročnik za raziskovanje jam. Kot gornik je zahajal predvsem v Julijske Alpe. Do nedavnega je veljalo, da je svoj predlog za zavarovanje Doline Triglavskih jezer predložil deželni vladi leta 1908, zdaj pa vse kaže, da se je to zgodilo že leta 1906. Na osnovi omenjenega predloga in strokovnih podlag, ki jih je izdelal v ta namen, pa tudi zaradi njegovega velikega ugleda je leta 1908 odšla na predlagano območje posebna strokovna vladna komisija, ki je na terenu ugodno ocenila Belarjev predlog, vendar so ga kasneje izpodbili kmetijski zakoni. Belarja pašništvo v resnici sploh ni motilo, zelo verjetno pa ga je motila posekana dolina Lopusnica, iz katere je Kranjska industrijska družba z žičnico preko Komarče spravila ves les.

Zanimivo, kako dobro je Belar kot vsestranski znanstvenik poznal takratne razmere v Evropi in s kakšno natančnostjo je želel svoj načrt za naravovarstveni park izpeljati prav v Dolini Triglavskih jezer. 24. maja 1909, v primerljivem času torej, so nastali prvi narodni parki na Švedskem. Če bi Belarjev predlog uspel, bi imeli Slovenci prvi narodni park v Evropi, kjer je parkovni razvoj ubiral drugačno pot kot denimo v ZDA. Narodni park Yellowstone, prvi na svetu, je nastal leta 1872. Celo leta 1924, ko je park v Zajezerski dolini resnično nastal, takrat že brez Belarja, so imele narodne parke le štiri evropske države.

Zlatorog je dolgoperiodni enokomponentni horizontalni mehanski seizmograf, za katerega je prof. dr. Albin Belar prejel veliko diplomu na raziskavi meteoroloških in seizmoloških aparatov leta 1909 v Faenzi.

Gorniški podvigi

Domačini v Podhomu, kjer je imela Belarjeva družina iz Ljubljane svojo vilo, so dr. Albina Belarja klicali »kralj Triglava«. Kot profesor in znanstvenik je bil, neizbežno, posebej na vasi, dodatna »napaka« pa je bila njegova ljubezen do gora. Posebno rad je zahajal na Velo polje in od tam na Triglav. Takole piše Evgen Lovšin v *Gorskih vodnikih v Julijskih Alpah*:

»Kakor Jagrovega Lovrenca nam je B. Zarnik opisal delovanje sirarja Fronca na Velem polju.

Krištanov Fronc (Franc Stare iz Podjelij št. 20) je bil znana osebnost svojega časa. V sirarstvu je bil učenec Švicarja Siebra, ki je prišel na poziv bistriškega župnika in deželnega poslanca Mesarja sem, da bi naučil Bohinjce sirarstva. Često je vodil turiste z Velega polja na Triglav, na Kanjavec, Mišelj vrh in Vernar. Sirarnica je bila takrat važna planinska postojanka. Posebej so nemški turisti radi sem zahajali in ostajali po več tednov. Bilo je nekaj postelj na voljo, zato so sirarnico krstili *Hotel Garni für Triglav Kolonisten*. Velenemec prof. Belar in prof. med. kemije ter Nobelov nagradjenec Ljubljančan dr. Pregl sta bila stalna gosta.«

V plezalnem vodniku *Naš alpinizem* iz leta 1932 je na strani 212 opisan Belarjev vzpon na Vernar (2225 m), ki sta ga menda kot prva (turista) opravila v družbi s Florijanom Hintnerjem. Enak opis je tudi v vodniku *Plezalni vzponi – Vzhodne Julijske Alpe* iz leta 1970, str. 13. Ivan Veber, gozdarski inženir, vsestranski naravoslovec in gornik iz Bohinjske Bistrice, mi je nekoč omenil, da sta na vratih najstarejšega stanu na Velem polju vrezani inicialki »AB«, kar bi lahko pomenilo Albin Belar. Ko sem iskal po tistih vratih, kar nekaj časa nisem opazil, da nad podbojem na veliko, s črnimi pisanimi črkami piše Florijan Hintner.

O gorništvu dr. Albina Belarja je razen teh omemb malo znanega. Ohranjena je anekdota iz časa, ko je že sam in zapuščen bival v Podhomu. Bolj kot navadni smrtniki so se, tako kaže, zanj v

»Hotel Garni für Triglav Kolonisten«
na Velem polju

Inicialki »AB« na stanu na Velem polju

tistem času zanimale kronane glave. Kralj Aleksander se je pogosto oglašal pri njem in ga želel na nek način rehabilitirati, pa tudi romunski kralj je prišel tu in tam naokoli. Ko je nekoč ob priliki enega od Aleksandrovih obiskov naš Belar v družbi z vaščani spodaj v gostilni na vstopu v Vintgar pil pivo, je ves zadihan pritekel dol iz vasi nekdo s sporočilom, da njegova kraljevska visokost čakajo pri Belarju doma. Takrat je profesor vprašal svoje pivske tovariše: »Kaj je več, kralj Triglava ali kralj Jugoslavije?« Vsi so v en glas odgovorili: »Kralj Triglava!« in v miru je popil svoje pivo do konca.

Udarec preteklosti

Kazen, ki je doletela dr. Albina Belarja zaradi njegovega »velenemštva«, je bila strahovita. Po prvi svetovni vojni so ga odslovili iz službe, ga vrgli iz stanovanja v Ljubljani, mu zaplenili večino seizmoloških naprav in radijsko oddajno postajo ter odvzeli potni list, da ni mogel spremljati žene, ki je s tremi otroki emigrirala v ZDA. Zatekel se je v Podhom, tam še deset let močno bolan vztrajal v improvizirani privatni seizmološki opazovalnici, nato pa v popolni bedi umrl pri prijateljih v kočevski vasi Polom. Kot nekdanji nadzornik vseh šol z nemškimi programom na Kranjskem je bil res nemško usmerjen, njegov pomen za razvoj slovenske znanosti pa je izjemen. Nekateri menijo, da je bil delen razlog teh sankcij tudi Belarjevo sodelovanje z avstrijsko armado na Soški fronti, kjer je s svojimi prenosnimi seizmografi določal podzemeljske diverzantske akcije nasprotne strani, s čimer je reševal življenja vojakov.

Ob dvajseti obletnici Zakona o TNP (1981–2001) smo Belarju postavili spominsko obeležje pred njegovo nekdanjo vilo v Podhodu pri Bledu, ki je v svojem času veljala za najlepšo na Kranjskem. Plošča je nameščena na skalo, ki se je odlomila od pobočja v Radovni ob zadnjem potresu, stalno razstavo o njem pa smo postavili v »Belarjev kotiček« Informacijskega središča TNP v Trenti. Prav je, da se pomembnega poslanstva dr. Albina Belarja v Julijskih Alpah spomnimo tudi planinci. Do visokega, stoletnega jubileja njegovega predloga za zavarovanje »Sedmerih« imamo ravno še toliko časa, da ugotovimo, ali ga bomo praznovali čez štiri ali čez šest let. ○

Informacijska služba za Alpe

CIPRA – Mednarodna komisija za varstvo Alp oziroma njena na novo ustanovljena informacijska služba za Alpe, imenovana *alpMedia*, je začela izdajati istoimensko tedensko informativno glasilo in postavila novo spletno stran *alpMedia.net* (<http://www.alp-media.net>). Glasilo prinaša informacije o temah, pomembnih za alpski prostor. CIPRA bo kljub temu še naprej izdajala Obvestila CIPRE, pa tudi njena spletna stran ostaja nespremenjena (<http://www.cipra.org>) in bo odslej namenjena predvsem predstavitvi organizacije in njenemu političnemu delovanju, medtem ko bo nova spletna stran nudila obsežne informacije o Alpah, ki se bodo navezovale na trajnostni razvoj na področjih, kot so prebivalstvo, razvoj prostora, gospodarstvo, zrak/podnebje, tla/geologija, voda, okolje/narava/krajina, kmetijstvo, gozd, turizem/šport, promet, energija in odpadki. Po eni strani bodo informacije redno aktualizirane, po drugi strani pa tudi arhivirane, kar bo uporabnikom omogočilo, da bodo lahko zbrane informacije s teh področij imeli na razpolago daljše časovno obdobje ne glede na njihovo dnevno aktualnost. Vse informacije, ki so že bile objavljene, bodo na voljo na tej spletni strani, kadarkoli pa jih bo mogoče poiskati s pomočjo natančnega iskalnika. Informacije so objavljene v obliki novic, dodatnih poročil o posameznih dogodkih, dokumentov, podatkov o prireditvah, seznamov publikacij in spletnih povezav. Zbrane informacije v navedenih oblikah vsebujejo tudi dosjeji o izbranih temah. Tako spletna stran kakor tudi glasilo sta uporabnikom na voljo v nemškem, francoskem, italijanskem, slovenskem in občasno v angleškem jeziku. Elektronsko glasilo lahko prejemamo brezplačno, letna naročnina za tiskano obliko pa znaša 40 €.

Z *alpMedia* nismo dobili le glasila, ki sprotno prinaša aktualne novice, ampak tudi prvovrsten arhiv informacij o alpskem prostoru – in to celo v slovenskem jeziku. Le poročevalcev iz Slovenije nam primanjkuje.

Igor Maher

